

به نام خدا

جلوه های نماز در قیام حسینی و مهدوی

سید احمد موسوی

مقدمه

نماز ستون دین مبین اسلام و بلکه همه ادیان الهی است و دارای آثار و نتایج واقعی و مهم در زندگی فردی و اجتماعی انسان است. انسان‌های برگزیده، و پاکان روزگار نوعاً سرآمدان عرصه نماز و ارتباط با پروردگار هستند. بر اساس برخی از آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام، دینداری واقعی و اقامه نماز توأم با یکدیگر است و در حکومت جهانی حضرت ولی عصر(ع) نیز اقامه نماز در رأس برنامه‌های آن حضرت قرار دارد.

در آن دوران دین خالص، برنامه اصلی زندگی بشر قرار خواهد گرفت و جامعه بشری سعادت خود را با اجرای دین تأمین خواهد کرد. دین و برنامه سعادت‌ی که بنا به فرموده پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله ستون آن نماز است.^۱ دینی که مهدی علیه السلام آن را پیراسته از هرگونه بدعت و انحراف زنده کرده و با اقامه نماز، ستون آن را برافراشته و سایه رحمت آن بر سر جهانیان می‌گستراند.

در آموزه‌های دین مبین اسلام نماز از جایگاه به سزایی برخوردار است و پس از اصول دین، مهمترین مسأله به شمار می‌آید، به طوری که همه کردارهای عبادی به شرط قبولی آن پذیرفته می‌شود. این جایگاه والا و اهمیت فراوان، هم در آیات زیادی از قرآن کریم جلوه‌گری می‌کند و هم حجم وسیعی از روایات پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و امامان معصوم (ع) را به خود اختصاص داده است.

^۱. «الصلاة عماد الدین». بحار الأنوار ج 74 ص: 78

یکی از جلوه های ویژه در قیام نورانی سید و سالار شهیدان حضرت امام حسین (ع)، اقامه نماز عاشقانه به درگاه خداوند یکتا است. نماز در قیام آخرین حجت الهی حضرت مهدی (عج) نیز به شکل خاصی جلوه گری می کند .

از همین رو شایسته است نگاهی گذرا به سیمای نماز در آینه قرآن و سیره و کلمات این دو امام معصوم (ع) داشته باشیم:

الف. سیمای نماز در آینه قرآن

نماز و نیایش در آینه قرآن جایگاه بلند و پرفرازی دارد، در قرآن کریم:

1. نماز واقعی - نه سوداگرانه و سلطه جویانه و ابزاری - را یاد خدا اعلام می کند؛

«أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي»^۲

2. به انجام شایسته آن فرمان می دهد؛

«يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ»^۳

3. آن را بازدارنده از گناهان و زشتیها عنوان می دهد؛

«وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»^۴

4. هدف ابراهیم خلیل پدر توحید گرایان و روش پرستش خاندان او می نگرد؛

«رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ...»^۵

5. از زبان مسیح، آن را سفارش خدا می داند؛

«... وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا»^۶

^۲. سوره طه، آیه ۱۴.

^۳. سوره لقمان، آیه ۱۷.

^۴. سوره عنکبوت، آیه ۴۵.

^۵. سوره ابراهیم، آیه ۳۷.

6. نشان مردم با ایمان و آزادمنش و رمز رابطه عاشقانه انسان رشد یافته و دگر دوست، با خدا می‌نگرد؛

«... وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ»^۶

7. به مراقبت از آن سرود عشق و ایمان توصیه می‌کند؛

«حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى»^۷

8. از ویژگی‌های مردم توحید‌گرا می‌داند؛

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ ... الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ»^۸

9. نماز و فرهنگ عادلانه نماز و راه و رسم مترقی آن را نشانه جامعه شایسته اعلام می‌کند؛

«... وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ...»^۹

10. نماز و نیایش را از برنامه‌های شبانه‌روزی و از ویژگی‌های معنوی رستگاران می‌شمارد؛

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ»^{۱۰}

11. آن را از عوامل پیروزی و پایداری و سرافرازی ترسیم می‌کند؛

«وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»^{۱۱}

12. آموزش نماز و یادآوری و فرمان به آن را برای خانواده و جامعه لازم می‌شمارد و آن را راه خودسازی و نشان خشنودی خدا می‌نگرد؛

^۶. سوره مریم، آیه 31.

^۷. سوره بقره، آیه 3.

^۸. سوره بقره، آیه 239.

^۹. سوره انفال، آیه 3.

^{۱۰}. سوره شوری، آیه 38.

^{۱۱}. سوره مؤمنون، آیه 1 - 2 - 9.

^{۱۲}. سوره بقره، آیه 45.

«وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ»^{۱۳}

13. انجام بدون شور و شوق آن را نشان نفاق و بازیگری و دو چهرگی می‌داند؛

«وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى»^{۱۴}

14. تباه کننده نماز و راه رسم عادلانه و انسانی آن را منفور بارگاه خدا اعلام می‌کند؛

«فَخَلَفَ مِنْ بَعدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا»^{۱۵}

15. غفلت کننده از نماز را سخت هشدار می‌دهد؛

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ»^{۱۶}

16. وانهندگان نماز و نیایش را از دوزخیان نگون بخت می‌شمارد؛

«مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ * قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصَلِّينَ * وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ * وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ * وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ * حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ * فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ»^{۱۷}

«فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى * وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى * ثُمَّ أَوَّلَىٰ نَكًّا فَاوَّلَىٰ»^{۱۸}: او هرگز نه حق را باور کرد و ایمان آورد، و نه نماز خواند، به خاطر این حق ناپذیری و ترک نماز عذاب خدا بر تو سزاوارتر است.

17. شیطان رانده شده را بازدارنده از نماز و نیایش معرفی می‌کند؛

«إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ»^{۱۹}

¹³. سوره مریم، آیه 56.

¹⁴. سوره توبه، آیه 54.

¹⁵. سوره مریم، آیه 59.

¹⁶. سوره ماعون، آیه 3 - 4.

¹⁷. سوره مدثر، آیه 42 تا 48.

¹⁸. سوره قیامت، آیه 33 تا 35.

¹⁹. سوره مائده، آیه 91.

18. نماز و نیایش با خدا را از نشانه‌های یاران پیامبر و رهروان راه او می‌شمارد؛

«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا».^{۲۰}

19. برپایی راستین نماز و فرهنگ و راه و رسم آن را در جامعه، نشان و وظیفه مدیریت درست اندیش می‌خواند؛

«الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ».^{۲۱}

20. بر این اندیشه رهنمون است که انجام راستین نماز و عبادت خدا، انسان را از آفت‌های ذلت‌باری چون بخل و حرص و آز و طمع و خودخواهی و خودکامگی می‌پالاید و به او امنیت انسانی و اخلاقی می‌بخشد؛

«إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ... إِلَّا الْمُصَلِّينَ * الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ».^{۲۲}

ب. سیمای نماز در قیام امام حسین علیه السلام

یکی از درس‌های آموزنده نهضت سالار شهیدان حضرت ابا عبد الله الحسین (ع) مهلت خواهی ایشان در عصر روز تاسوعا برای برپایی نماز و استغفار و تلاوت آیات کتاب خداست.^{۲۴}

"آن شب: (شب عاشورا) حسین و یارانش تا صبح ناله میکردند و مناجات مینمودند و زمزمه ناله‌شان همچون آوای بال زنبور عسل شنیده میشد، پاره‌ای در رکوع و بعضی در سجده و جمعی ایستاده و عده‌ای نشسته مشغول عبادت بودند؛ آن شب سی و دو نفر از سربازان عمر سعد که

20. سوره فتح، آیه 29.

21. سوره حج، آیه 41.

22. سوره معارج، آیه 19 تا 22.

23. زلال جاری نماز در آینه قرآن و روایات، ص 83 - 89.

24. الإرشاد، ج 2، ص: 90 و 91 فَبَاءَ الْعَبَّاسُ إِلَى الْحُسَيْنِ ع فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَ الْقَوْمُ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُؤَخِّرَهُمْ إِلَى الْغَدَةِ وَ تَدْفَعَهُمْ عَنَّا الْعَشِيَّةَ لَعَلَّنَا نُصَلِّيَ لِرَبِّنَا اللَّيْلَةَ وَ نَدْعُوهُ وَ نَسْتَغْفِرُهُ فَهُوَ يَعْلَمُ أَنِّي قَدْ أَحْبَبْتُ الصَّلَاةَ لَهُ وَ تَلَاوَةَ كِتَابِهِ وَ الدُّعَاءَ وَ الِاسْتِغْفَارَ.

گذارشان بخیمه‌های حسین افتاد (بآن حضرت ملحق شدند) آری رفتار حسین علیه السلام این چنین بود: نماز بسیار میخواند و دارای صفات کامله بود.

ابن عبد ربّه در جزء چهارم از کتاب العقد گوید: بعلى بن الحسين عرض شد چرا پدر تو اولاد کمتر داشت؟ فرمود همین قدر که داشت شگفت آور بود زیرا پدرم در هر شبانه روزی هزار رکعت نماز میگذارد کی برای آمیزش با زنان فراغت داشت؟^{۲۵}

همچنین نماز ظهر خونین عاشورا برای همیشه در خاطر تاریخ مانده است و یکی از شهدای کربلا هنگامی به شهادت رسید که از امام حسین علیه السلام محافظت می کرد تا آن أسوه نمازگزاران نماز بخواند.^{۲۶} اینک باید از خود سوال کنیم که به راستی اگر سپاه عمر سعد علیه اللعنه هم در ظهر عاشورا اول وقت به نماز ایستاده بودند آیا باز هم امام حسین علیه السلام و یارانشان تیر باران می شدند؟

امام علیه السلام و یاران با وفای ایشان نماز ظهر عاشورا را اول وقت، به جماعت، و آشکارا در مقابل دید همگان اقامه فرمودند. این درسی است که اهمیت نماز را بیان می کند و غفلت از آن هرگز روا نیست.

ج . سیمای نماز در حکومت امام مهدی علیه السلام

حکومت جهانی حضرت ولی عصر(عج)عالی ترین حکومت دینی است که وعده آن به مؤمنان صالح داده شده است.

25. آهی سوزان بر مزار شهیدان (ترجمه اللهوف)، متن، ص: 94 و 95

26. بحار الأنوار، ج 45، ص: 21 فقال الحسين ع لزهیر بن القین و سعید بن عبد الله تقدما أُمّامی حتی أصلی الظهر فتقدما أُمّامه فی نحو من نصف أصحابه حتی صلی بهم صلاة الخوف. و روی أن سعید بن عبد الله الحنفی تقدم أُمّام الحسين فاستهدف لهم یرمونه بالنبل كلما أخذ الحسين ع یمینا و شمالا قام بین یدیه فما زال یرمی به حتی سقط إلى الأرض و هو یقول اللهم العنهم لعن عاد و ثمود اللهم أبلغ نبیک السلام عنی و أبلغه ما لقیبت من ألم الجراح فإنی أردت بذلك نصره ذریة نبیک ثم مات رضوان الله علیه فوجد به ثلاثة عشر سهما سوی ما به من ضرب السيوف و طعن الرماح.

بنابر آیه شریفه «الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»^{۲۷} که نخستین ویژگی حکومت مومنان و بندگان صالح خدا را اقامه نماز معرفی می‌کند، یقیناً اقامه نماز در رأس برنامه‌های حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف برای برپایی یک حکومت عدالت پیشه و مهر گستر است. این مطلبی است که روایات اهل بیت علیهم السلام نیز صراحتاً آن را بیان می‌دارند. امام باقر علیه السلام درباره این آیه شریفه می‌فرمایند: «فهذه لآل محمد الى آخر الأئمة و المهدي و أصحابه يملکهم الله مشارق الأرض و مغاربها و يظهر الدين و يميت الله به و بأصحابه البدع و الباطل كما أمت الشقاء الحق حتى لا يرى اثر الظلم»^{۲۸}.

باید توجه داشت که مکنا از ماده تمکین به معنای فراهم ساختن وسایل و ابزار کار است اعم از آلات و ادوات لازم یا علم و آگاهی کافی و توان و نیروی جسمی و فکری؛ معروف به معنای کارهای خوب و حق است و منکر به معنی زشت و باطل؛ چرا که اولی برای هر انسان پاک سرشتی شناخته شده و دومی ناشناس است و به تعبیر دیگر اولی هماهنگ با فطرت انسانی است و دومی ناهماهنگ^{۲۹}.

روزی که چنین افراد مؤمن و شایسته‌ای حاکمان جهان شوند و به پیروزی برسند روز سعادت بشریت خواهد بود. آن‌ها هرگز پس از پیروزی همچون خود کامگان و جباران به عیش و نوش و لهو و لعب نمی‌پردازند و در غرور و مستی فرو نمی‌روند. بلکه پیروزی‌ها و موفقیت‌ها را نردبانی برای ساختن خویش و جامعه قرار می‌دهند. آنان پس از قدرت یافتن تبدیل به یک طاغوت جدید نمی‌شوند؛ ارتباطشان با خدا محکم است و از خلق او غافل نیستند، چرا که نماز سنبل پیوند با خالق است و زکات رمزی برای پیوند با خلق و امر به معروف و نهی از منکر، پایه‌های اساسی ساختن یک جامعه سالم محسوب می‌شود و همین چهار صفت برای معرفی این افراد کافی است

27. سوره حج، آیه 41.

28. کنز الدقائق، ج 10، ص 110. این آیه درباره آل محمد تا آخرین امام آنان و حضرت مهدی و اصحاب اوست، خداوند آنان را مالک بر شرق و غرب زمین می‌گرداند و او دین را ظاهر کرده و خداوند بوسیله ایشان و اصحابش بدعت‌ها و نادرستی‌ها را از بین می‌برد همان گونه که طاغوت‌ها و ستمگران حق را از بین بردند، آن سان که دیگر اثری از ظلم باقی نماند.

29. تفسیر نمونه، ج 14، ص 117 - 118.

و در سایه آن عبادات و اعمال صالح و ویژگی‌های یک جامعه با ایمان و پیشرفته فراهم است. حال آن که حکومت‌های ناصالح به نماز مردم و ارتباط آنان با خداوند و داشتن یک زندگی معنوی کاری ندارند، مردم نماز بخوانند یا نخوانند برای آنان اهمیتی ندارد. نمونه اینگونه حکومت‌های ناصالح حکومت معاویه است که وقتی با مردم صحبت می‌کند می‌گوید من کاری به نماز شما ندارم، کاری به روزه شما ندارم. او به ظاهر ادعای اسلام و مسلمانی دارد و در مملکت اسلامی خود را والی مردم می‌داند، ولی صریحاً به مردم می‌گوید کاری به عبادت شما ندارم و این بر خلاف حکومت شایسته پیامبر صلی الله علیه و آله و حکومت عدالت گستر امیرالمؤمنین علیه السلام و حکومت توحیدی حضرت ولی عصر (عج) است، که اقامه نماز و سفارش به آن در رأس برنامه‌ها قرار دارد.

نماز آن حضرت در عصر ظهور به گونه‌ای خواهد بود که عیسی مسیح پیامبر اولوالعزم الهی در کنار آن حضرت به ایشان اقتدا خواهد کرد. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «ان مهدی هذه الامة الذی یصلی خلفه عیسی مّا»^{۳۰} همانا مهدی این امت که عیسی بن مریم پشت سر او به نماز می‌ایستد از ماست.

در نگاه بلند و ملکوتی آن حضرت علیه السلام هیچ سلاحی مانند نماز در مبارزه با شیطان موثر نیست؛ آن حضرت در ضمن پاسخ به مسائلی که ابوالحسین محمد بن جعفر اسدی توسط جناب ابوجعفر محمد بن عثمان عمری از ایشان پرسیده بود می‌فرمایند: «فما أرغم أنف الشیطان شیء مثل الصلاة فصلّها و ارغم أنف الشیطان»^{۳۱}

نماز حضرت از زیباترین حالات آن بزرگوار است چنان که در زیارت ایشان بر نماز و قنوت و رکوع و سجود و تهلیل و تکبیر آن حضرت سلام می‌فرستیم.^{۳۲}

30. دلائل الإمامة، ص: 443

31. نماز و عبادت امام زمان، ص 72 به نقل از بحار الانوار، ج 53، ص 182. چیزی همانند نماز بینی شیطان را به خاک نمی‌مالد پس نماز بخوان و بینی شیطان را به خاک بمال.

32. «السلام علیک جین تصلی و تقنت، السلام علیک جین ترکع و تسجد، السلام علیک جین تهلل و تکبر». مفاتیح الجنان، زیارت حضرت صاحب الامر، آل یس.

مسجد خانه خدا و برترین محل برای برپایی نماز است . ظهور آن امام خوییها از مسجد الحرام^{۳۳}، محل حکومت آن حضرت مسجد کوفه^{۳۴} و مسکن ایشان مسجد سهله^{۳۵} است.

به امید آن که ما نیز از بهترین یاران آن حضرت و نمازگزاران همراه با ایشان قرار گیریم، ان شاء الله.

والسلام .

33. کمال الدین و تمام النعمة ، ج 1 ص: 331

34. بحار الأنوار، ج 53، ص: 11 قَالَ الْمُفَضَّلُ قُلْتُ يَا سَيِّدِي فَأَيْنَ تَكُونُ دَارُ الْمَهْدِيِّ وَ مُجْتَمَعُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ دَارُ مُلْكِهِ الْكُوفَةُ وَ مَجْلِسُ حُكْمِهِ جَامِعُهَا... .

35. الکافی، ج 3 ص: 495 مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عُثْمَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع وَ ذَكَرَ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ مَنْزِلُ صَاحِبِنَا إِذَا قَامَ بِأَهْلِهِ.